

Startnotitie Programma Vitale Wijken en Dorpen

1) Inleiding

1.1 Aanleiding

De rol van de gemeente verandert fundamenteel. De zeggenschap over grote delen van de verzorgingsstaat is verschoven van Den Haag naar het gemeentehuis. Daarnaast is door de financiële crisis fors bezuinigd op de gemeentelijke budgetten. De gemeente Roosendaal werkt mede door deze ontwikkelingen steeds intensiever samen met diverse partijen aan onze maatschappelijke opgaven.

De gemeente kan het dus niet meer alleen, en moet dat ook niet willen. Vraagstukken pakken we samen met onze partners en inwoners op. Hoe we als gemeente het beste kunnen handelen is maatwerk, voor iedere wijk of dorp. Dit vraagt ook nadrukkelijk iets van ons, de gemeente. De wereld is aan het veranderen en wij passen ons daar op aan. Dit vraagt van ons dat we situaties goed aanvoelen, en op het juiste moment met de juiste middelen en op een passende manier in actie komen. Soms moeten we verbinden, soms pakken we de leiding, maar bovenal onthouden we dat 'niets doen' een optie is.

Als gemeentebestuur doen we ons best te anticiperen en mee te bewegen op de vitaliteit en kracht van de Roosendaalse samenleving. Als partner zijn we aanspreekbaar op onze nieuwe rol en stimuleren we participatie en burgerkracht. Die lijn blijkt ook uit het collegeakkoord 2014-2018 en de programmabegroting 2015. Een aantal van de uitgangspunten die daaruit volgen:

- Steeds meer ruimte voor initiatieven vanuit de samenleving en het vergroten van burgerparticipatie.;
- Invloed voor inwoners, ondernemers en instellingen vanaf oorsprong van de planvorming;
- Een bestuursstijl waarin actief wordt samengewerkt met inwoners, bedrijven, verenigingen, lokale en (sub)regionale samenwerkingspartners;
- Meer ruimte voor maatwerk. Ieder(e) wijk/dorp heeft andere behoeften en mogelijkheden als het gaat om voorzieningen (buurthuizen, buurtondernemingen, verenigingen) en sociale participatie.

Bij al deze punten zijn flexibele regelgeving en ruimte voor innovatie van groot belang.

1.2 In dialoog: de ontwikkeling van participatie

Participatie ontstaat niet als we als gemeente zeggen dat het moet, maar als mensen vinden dat het kan. Als we naar de historie kijken zien we een ontwikkeling op het gebied van participatie waarbij nieuwe vormen oude vormen steeds aanvullen of verbeteren. Zo is participatie inmiddels meer dan wat ooit inspraak en interactieve beleidsvorming was. Door de jaren heen zijn de verhoudingen aanzienlijk veranderd. Omdat participatie een belangrijk aspect is binnen de opgave Vitale Wijken en Dorpen beschrijven we hieronder kort drie lijnen van participatie die we als gemeente onderscheiden. Daarbij is ook steeds de centrale vraag vanuit de gemeente geformuleerd.

Burgerparticipatie

Tot de jaren '70 hadden burgers weinig tot geen participatiemogelijkheden. Het was simpel: de overheid stelde beleid op en rolde dat uit. De frustratie over deze gang van zaken heeft geleid tot de eerste vormen van inspraak (het betrekken van burgers bij beleid). Via wetgeving kregen burgers zeggenschap, die de overheid indirect dwong om in een vroegere fase van beleidsvorming te luisteren naar de wensen van burgers.

Omdat bij inspraak de echte 'participatie' ontbrak kwamen er alternatieven. Kenmerkend voor interactieve beleidsvorming is de actieve betrokkenheid van burgers bij de formulering en aanpak van problemen in de directe woon-, leef- en werkomgeving. Ook deze vorm van participatie voldeed niet helemaal. Burgers wilden niet alleen betrokken worden in de eindfase van de besluitvorming maar ook aan de voorkant van het beleidsproces.

De centrale vraag in deze lijn van participatie is: *Hoe kunnen inwoners en instellingen een grotere rol spelen bij gemeentelijke plannen en projecten?*

Overheidsparticipatie

Inspraak en interactieve beleidsvorming waren allemaal nog 'op uitnodiging' van de overheid. De laatste trend op dit gebied ontstond rond de eeuwwisseling. Inwoners en bedrijven ontplooiën steeds meer zelf initiatieven om ergens te doen wat 'wij als gemeente' tot voorkort deden (of nalieten te doen). Ze betreden het publieke domein, maar niet op uitnodiging. Zo is er dus in de verhouding tussen overheid en samenleving niet alleen een verschuiving van het zwaartepunt, maar ook een verschuiving van het initiatief. Waar voorheen werd gesproken van burgerparticipatie, kan nu beter gesproken worden van overheidsparticipatie.

Bij overheidsparticipatie gaat het om het benutten, aanboren en aanjagen van de energie in de lokale netwerken. Inwoners en ondernemers nemen zelf initiatief, op eigen voorwaarden en op hun eigen manier. Zo is er sprake van een beweging vanuit de samenleving, door betrokken burgers en bedrijven die kansen en mogelijkheden herkennen, of soms ook uit protest in beweging komen.

Beleid en de wetgeving lopen hier vaak letterlijk achter de maatschappelijke energie aan. Dat komt omdat deze initiatieven vaak voortkomen uit maatschappelijke energie die onvoorspelbaar is en ons als gemeente bijna per definitie verrast. Die eigen dynamiek is van belang, omdat het betekent dat de initiatieven niet wachten tot wij als gemeente een besluit hebben genomen. Die maatschappelijke energie is er, ongeacht de opstelling van de gemeente. Het gebeurt op eigen kracht, en wij hebben ons daar tot te verhouden.

De centrale vraag in deze lijn van participatie is: *Hoe kunnen we beter aansluiten bij wat er in de samenleving speelt en meer ruimte maken voor inwoners en ondernemers met goede initiatieven?*

Vitale maatschappelijke coalities

Inwoners, ondernemers en maatschappelijke partners vinden elkaar steeds vaker in maatschappelijke coalities. Deze ontstaan vaak als er concrete problemen of opgaven worden ervaren, die vragen om actie; bijvoorbeeld de veiligheid in een wijk of het voorzieningenniveau van een dorp. Het zijn partijen die elkaar vinden in hun wil om samen te werken aan maatschappelijke

opgaven. Een maatschappelijke coalitie is voor ons pas vitaal als er (concrete) resultaten worden geboekt die gebruikt worden door afnemers. Daarnaast is een belangrijke vereiste voor vitaliteit dat er sprake is van een dwarsverband. Daaraan kunnen zowel inwoners, ondernemers, maatschappelijke partners als de gemeente deelnemen.

De centrale vraag in deze lijn van participatie is: *Hoe kunnen we met inwoners, ondernemers en maatschappelijke partners als scholen, sportverenigingen, cultuurinstellingen etc. samenwerken in vitale maatschappelijke coalities?*

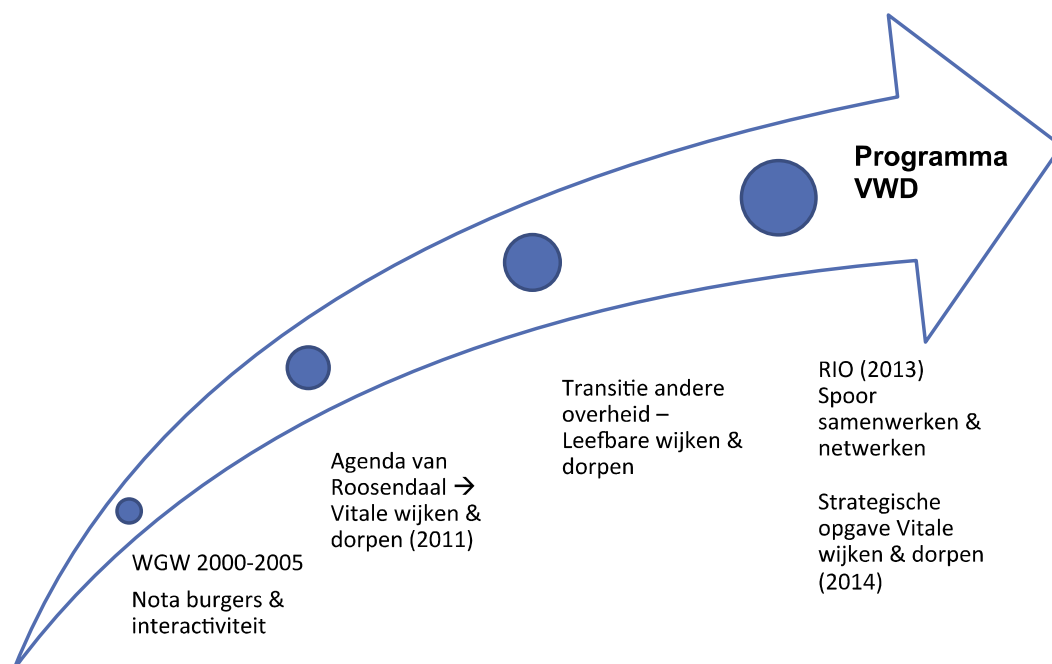
2) Vertrekpunt en opgave

2.1 Vertrekpunt

Vanaf 2000 is er door middel van het wijk- & dorpsgericht werken steeds meer samen met inwoners en partners gewerkt aan vitale wijken en dorpen. Dat kreeg vorm in onder meer de bewonersvouchers en leefbaarheidsbudgetten, en met het opstellen van wijk- en dorpsperspectieven. Inwoners zijn ook steeds meer zelf initiatieven gaan nemen en werpen zich in onze gemeente steeds vaker op als eigenaar van oplossingen. In voorbeelden als de buurtpreventieteams, het bouwen van de voorziening ParelMoer in Moerstraten, het project Heerlijkheid Nispen, de schooncoaches en de zorgcoöperatie in Heerle zien we dat inwoners meer en meer het heft in eigen hand nemen op belangrijke thema's.

Het programma Vitale Wijken en Dorpen (VWD) bouwt voort op de Roosendaalse traditie van

we –
n kracht

2.2 Opgave

De samenleving is aan het veranderen en wij passen ons daar op aan. We hebben de overtuiging dat we het beste van en voor Roosendaal kunnen realiseren als we maatwerk (dorp / wijk / buurt) leveren op inhoud (wat is er nodig) en aanpak (hoe realiseren we dat 'participatief en in coalities'). Dit vraagt om nieuwe stappen die we in deze startnotitie toelichten.

Visie 2020 (ambtelijke organisatie)

Deze opgave vraagt om een ambtelijke organisatie die mee kan gaan in deze beweging. Daarom sluiten we met het programma VWD aan bij de visie 2020 op de ambtelijke organisatie.

In 2020 willen we een gemeente zijn die stuurt op zelfredzaamheid en investeert in samenwerkingsvormen. Onze medewerkers zijn flexibele netwerkers die vraag gestuurd werken en meebewegen met ontwikkelingen in de samenleving. We gaan minder voor de burgers bepalen, maar meer luisteren naar wat ze willen. Dat betekent dat we meer met burgers gaan samenwerken. Samen kijken we waar onze inbreng en gemeenschapsgeld nodig is.

Deze startnotitie heeft als doel de gemeenteraad kaders te laten stellen aangaande de doelen die binnen het programma VWD worden nagestreefd, en afspraken te maken over de betrokkenheid van de raad bij de realisatie van de programma VWD (paragraaf 6).

Meer specifiek betreffen de kaders:

- Het vaststellen van het afwegingskader: Kwalitatieve en kwantitatieve indicatoren te benoemen die de basis vormen van de vitaliteitskaart (paragraaf 3, project 1);
- Het financiële kader (paragraaf 4);
- Kader voor aanpak: Programma VWD (paragraaf 3).

3) Het Programma VWD

Ons doel is om de vitaliteit in onze wijken en dorpen verder te verbeteren. Randvoorwaarde daarbij is dat de wijken- en dorpenaanpak volledig geïntegreerd is in de werkwijze van de gemeente, zowel bestuurlijk als ambtelijk. In essentie betekent dat meer maatwerk leveren voor de leefgemeenschappen in Roosendaal, ook als dat betekent dat er verschillende aanpakken en uitkomsten in Roosendaal ontstaan. Vanuit het programma Vitale Wijken en Dorpen gaan we met diverse concrete projecten aan de slag om de aanpak van 'meer maatwerk' te 'versnellen, verdiepen en te verbinden'. De vitaliteitskaart gaat daarbij helpen om te komen tot de juiste afwegingen voor het maatwerk per wijk/dorp.

Aanpak Vitale Wijken en Dorpen: een continu proces

De aanpak VWD is een uiting van de visie die het gemeentebestuur heeft op 'samen werken aan een evenwichtig Roosendaal'. De missie/ambitie van het programma is om de vitale wijk en dorp dichterbij te brengen. Er is geen eenduidige visie op 'de vitale wijk' of 'het vitale dorp', er is wel een visie op een participatieve aanpak die daartoe kan leiden, een aanpak waarin ruimte is voor maatwerk. Een aanpak die we vanuit het programma VWD gaan versnellen, verdiepen en verbinden. En waarover we met de raads werkgroep VWD permanent in gesprek zijn.

Projecten

Om de aanpak van meer maatwerk te versnellen, verdiepen en verbinden gaan we met enkele concrete projecten aan de slag. Grofweg zijn er twee soorten projecten te onderscheiden, externe projecten en interne projecten. Externe projecten zijn de projecten en initiatieven 'buiten' die inhoudelijk bijdragen aan 'vitale wijken en dorpen'. Interne projecten zijn activiteiten om de gemeentelijke organisatie en begroting 'participatie-proof' te maken. De verbinding tussen deze twee soorten projecten is belangrijk. Daarom zijn we bij het samenstellen van de projectportfolio Vitale Wijken en Dorpen uitgegaan van de volgende uitgangspunten:

Uitgangspunten projecten

- Projecten die bijdragen aan de verbinding, verdieping en versnelling die we met het programma VWD beogen.
- Projecten die 'etalage-tijd' verdienen omdat ze een voorbeeldfunctie hebben (binnen of buiten) en al iets laten zien van hoe wij in 2020 willen werken.
- Projecten die inhoudelijk bijdragen aan vitale wijken en dorpen en waarin we tegelijkertijd ook oefenen met participatief werken.
- Projecten die (extra) bijdragen aan uitgangspunten uit het bestuursakkoord.
- Een mix van projecten in de 3 lijnen van participatie (burgerparticipatie / overheidsparticipatie / maatschappelijke coalities).

Dit heeft geleid tot de volgende zes projecten waarmee we starten. Tussentijds is het zeer goed mogelijk projecten toe te voegen, maar in eerste instantie gaan we met deze zes projecten van start. Een aantal projecten heeft nu nog werktitels. In een volgend stadium zullen ze definitieve namen krijgen. Dit doet niets af aan de inhoud.

Project 1: Vitaliteit in beeld: de vitaliteitskaart (werktitel)

Om maatwerk te kunnen leveren is het nodig te beschikken over een 'thermometer van vitaliteit' waarmee we voor diverse thema's kunnen zien of het goed gaat in onze wijken en dorpen. De wens van het college is de maatschappelijke ontwikkelingen en huidige situatie per wijk/dorp inzichtelijk te maken op zo'n manier dat 'iedereen snapt waarover het gaat'. Zodat we in één oogopslag een samenhangend oordeel kunnen geven over de feitelijke én door bewoners beleefde situatie in een bepaalde wijk of dorp. Op die manier kunnen beter integrale afwegingen maken en onze (gezamenlijke) gebiedsspecifieke en gemeentebrede (beleids)prioriteiten bepalen. Zo kunnen we betere keuzes maken bij de verdeling van menskracht en middelen over de wijken en dorpen. Ook kunnen we zo gericht participatie stimuleren met onze inwoners, ondernemers en maatschappelijke partners. Daarom zullen onze maatschappelijke partners en inwoners ook nadrukkelijk betrokken worden bij de ontwikkeling van de vitaliteitskaart.

Realisatie en gebruik vitaliteitskaart

- Voorliggende startnotitie bevat (zie bijlage) een 'dummy' van de vitaliteitskaart waaruit de systematiek van de vitaliteitskaart blijkt. Na instemming van de gemeenteraad met de startnotitie, en daarmee de (sub)thema's van deze kaart, wordt de dummy gebruikt om vitaliteitskaarten voor de 13 Roosendaalse wijken en dorpen te maken.

- De kaarten worden onder andere gebruikt voor project 2. Op basis van ervaringen in het gebruik kijken we of de kaarten moeten worden aangescherpt. Daarna start het ontwikkelen van een digitale versie van de vitaliteitskaart.

Project 2: Vitaal Roosendaal (werktitel)

Met de actualisatie van de bestaande wijk- en dorpsperspectieven (gemaakt in 2009-2010) wordt in beeld gebracht welke thema's of leefbaarheidprojecten in wijken en dorpen actueel zijn en welke zwakten, sterkten en krachten wijken en dorpen hebben. Deze actualisatie is afgerond. In de bijlage is een voorbeeld van een dergelijke actualisatie bijgevoegd. Deze actualisatie zal samen met de vitaliteitskaart gebruikt worden in een dialoogronde in alle wijken en dorpen. Er zal voor de zomer een dialoogronde plaatsvinden. Deze ronde zal weer nieuwe ideeën, projecten en initiatieven opleveren om verder concrete invulling te geven aan de VWD aanpak.

Project 3: Toekomstbestendige participatievormen

Onderzoek toont aan dat verschillende vormen van participatie nodig zijn: één participatievorm is te beperkt om alle inwoners van Roosendaal te vinden en (ver)binden. Dat er nu niet altijd veel inwoners aan tafel zitten, komt zeker niet alleen voort uit desinteresse. 'De afzijdige burger' vindt het niet aantrekkelijk om te vergaderen en deel te nemen aan vaste overlegvormen. Mensen willen zeker wel meedenken en meedoen, maar op andere manieren. In dit project gaan we op zoek naar alternatieve (online) vormen van participatie en kijken we ook hoe toekomstbestendig onze vaste overlegvormen zijn. Dit is wederom maatwerk: we erkennen en waarderen de verschillen tussen dorpen en wijken en willen aansluiten bij lokale initiatieven.

Project 4: Onderzoeken, experimenteren, leren

Samen met onze partners en inwoners gaan we aan de slag om participatiever te werken. De omslag die we met dit programma beogen bereik je niet met regels, maar door te experimenteren, te leren en te ontwikkelen. Daarbij staat het beoogde beeld van onze 'visie 2020' als stip op de horizon. *'Onze medewerkers zijn flexibele netwerkers die vraag gestuurd werken en meebewegen met ontwikkelingen in de samenleving.'* Om daar te komen zullen we een trainings- en opleidingsaanbod ontwikkelen waarin we leren van de andere projecten en werken aan onze ontwikkeling. Daarbij zal naast de medewerkers van hoog naar laag ook het college en de raad betrokken worden.

Project 5: Subsiestelsel & hernieuwde afspraken samenwerkingspartners

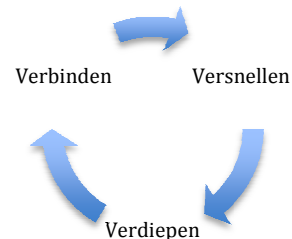
Het subsiestelsel te gebruiken om maatwerk te kunnen leveren. De verhouding met onze partners en inwoners vraagt daarnaast om andere vormen dan subsidies. Opdrachtgeverschap en partnerschap vragen om andere vormen van financiële ondersteuning.

Op maat werken in wijken en dorpen betekent ook dat het niet meer gaat om hele wijken en dorpen als prioriteitsgebieden maar juist om prioriteiten binnen wijken en dorpen. Belangrijk daarbij is dat we per wijk/dorp een koppeling maken met de maatschappelijke effecten die we nastreven.

Project 6: Dienstverlening op maat (werktitel)

Als gemeente willen we onze dienstverlening en onze aanwezigheid in de wijk effectief en efficiënt organiseren. Uitgaande van de leefwereld van de inwoners, waarin geen 'beleidsvelden of

programma's te onderscheiden zijn'. Voor dit project zal er voor de zomer een onderzoek plaatsvinden. We gaan op zoek naar de beste manier om onze dienstverlening (i.s.m. partners) te organiseren zodat deze gemakkelijk toegankelijk is voor alle inwoners. Daarbij streven we naar innovatieve samenwerkings-vormen in de lokale netwerken van inwoners, ondernemers en maatschappelijke instellingen. Onze uitgangspunten daarbij zijn: preventie, eigen kracht, eigen regie, maatwerk en denken in mogelijkheden in plaats van belemmeringen.

Over het programma: versnellen, verdiepen, verbinden

Versnellen

Versnelling van onze aanpak krijgt vorm door barrières te doorbreken. Te vaak stoten inwoners en medewerkers die enthousiast voorop lopen hun neus tegen regels en processen. Door te experimenteren kunnen we meer tempo maken in de realisatie van concrete projecten die een bijdrage leveren aan de vitaliteit van onze wijken en dorpen.

Verdiepen

Bij experimenteren hoort ook de spelregel dat we leren van onze aanpak. We kiezen voor projecten die daadwerkelijk 'verschil' maken (en impact hebben), zowel wat betreft inhoudelijke uitkomsten voor wijken en dorpen, als in de (participatieve) aanpak van de projecten. Om de organisatie nog meer 'participatie-proof' te maken is er aandacht voor monitoring en evaluatie van participatietrajecten. Een succesvol project uit het programma kan immers een 'voorloper' zijn van de aanpak die straks als gebruikelijk wordt ervaren.

Verbinden

Vanuit de versnelling en verdieping komt de behoefte om de ervaringen bij de realisatie van de projecten te verbinden met de 'reguliere' werkwijze van de gemeente. Borging van successen is daarbij een voorwaarde. De projecten helpen ons ook om – samen met de raad – de visie op vitale wijken en dorpen aan te scherpen. Die aanscherping kan overigens ook weer tot nieuwe projecten leiden. De projecten geven ons voortdurend de lessen voor de toekomst. De verbinding tussen de projecten door de programma-aanpak te kiezen heeft een meerwaarde voor het bereiken van het doel: Vitaliteit in wijken en dorpen verbeteren.

4) Financiën

De projecten uit het programma hebben allen een eigen financiële paragraaf. Financiële dekking van de projecten kan uit drie bronnen komen:

1. reguliere middelen uit een beleidsprogramma van de begroting. Hier betreft het projecten die reeds zijn geprogrammeerd en gebudgetteerd vanuit de begroting;
2. middelen uit het budget wijkgericht werken (beleidsprogramma bestuur en samenwerking). Hier betreft het onder meer de organisatiekosten van de VWD aanpak.
3. Middelen uit de bestemmingsreserve Majeure Opgaven: hierin is een budget van 2,3 miljoen euro beschikbaar voor Vitale wijken en dorpen. Hier betreft het projecten die

toonaangevend zijn en meerwaarde hebben voor een inhoudelijke bijdrage aan vitale wijken en dorpen. Dit kan gaan van projecten uit de Woonagenda tot en met projecten rondom zorgtransformatie. Verder betreft het hier ook projecten die uit de dialoogronde (project 2) naar voren komen. Voordat de middelen besteed kunnen worden zal de raad de middelen moeten vrijgeven.

5) Resultaten Programma Vitale wijken en dorpen

Het Programma in zijn geheel zal bijdragen aan een versnelling, verdieping en verbinding van de vitaliteit in wijken en dorpen. Daardoor zullen de wijken en dorpen steeds meer, zowel in inhoud als in aanpak, centraal staan.

Concreet betekent dit dat in 2015:

- De aanpak van VWD richting 2020 verder verdiept is;
- De eerste resultaten van de projecten zichtbaar zijn;
- De vitaliteitskaarten 'sturend in gebruik' zijn;
- De ronde in de wijken en dorpen is afgerond en heeft geleid tot projecten waar we samen met inwoners en samenwerkingspartners mee aan de slag zijn;
- Dienstverlening vanuit de organisatie in de wijken en dorpen op maat vorm gaat krijgen;
- Betekenis VWD naar begroting 2016 ingevuld is.

De doorlooptijd van het programma en de projecten strekt zich over een langere periode dan 2015 uit. Zolang er noodzaak is om extra te investeren in de verbinding, versnelling en verdieping van de VWD-aanpak heeft het programma meerwaarde.

6) Betrokkenheid gemeenteraad

De gemeenteraad heeft op 28 mei 2014 een motie aangenomen, die gericht is op het opstellen van een kaderstellende startnotitie 'Vitale Wijken en Dorpen'. De gemeenteraad wil hiermee in de gelegenheid worden gesteld kaders vast te leggen voor de concrete invulling van de richting voor 'Vitale Wijken en Dorpen'.

Kaderstellende richting

Het Programma VWD is dynamisch. Om aan te kunnen sluiten bij de dagelijkse realiteit van onze vitale wijken en dorpen zullen we voortdurend moeten anticiperen op signalen en ontwikkelingen. De doelen veranderen daarmee niet. De uitgangspunten en ambities in deze startnotitie zijn het kader.

Procesafspraken

De concrete invulling van het Programma VWD heeft vanwege het dynamische karakter wel een houdbaarheidsdatum. Op een aantal vooraf bepaalde momenten zullen we moeten beoordelen of we met de gekozen invulling op de goede weg zijn om onze ambities en voorgenomen resultaten te bereiken. Daarom zal in oktober 2015, na het zomerreces, uw gemeenteraad door middel van de eerste voortgangsrapportage van het Programma Vitale Wijken en Dorpen over de voortgang geïnformeerd worden. Die informatie kunt u gebruiken ten behoeve van de beeld- en meningsvorming en de duiding van prioriteiten bij de behandeling van de Programmabegroting 2016.

Naast terugkerende algemene voortgangsrapportages is betrokkenheid van de raad ook over specifieke onderwerpen van belang. Met de raads werkgroep 'Vitale Wijken en Dorpen' is op meerdere momenten gesproken over de kaderstelling. De werkgroep heeft daarin opgetreden in de rol van procesbegeleider. Met als doel de gehele raad te informeren over de voortgang en zodat de raad het proces tijdig bij kan stellen. Het voorstel is om de werkgroep ook in het vervolg van het programma te behouden als sparringpartner over de voortgang en specifieke onderwerpen in het Programma VWD.

Tot slot

Om dit programma te laten slagen moeten we investeren in het vermogen om snel van elkaars ervaringen te leren en goede praktijken uit te wisselen. Dat vraagt ook iets van uw rol als raad, het maken van fouten hoort daarbij, het zijn tenslotte leerervaringen.

Bijlagen

- 1) dummy vitaliteitskaart Wouwse plantage
- 2) actualisatie sleutelprojecten en best practices 'Wouwse Plantage'